

הרב חזקיהו יוסף כהן

בני ברק

ליבון כמה סברות וצדדי היתר בנוגע לכשרות ה"בשר" וה"ביצים" אשר בימינו

בעזה"י ערב שבת קודש פרשת "שמות", עשרים לחודש "טבת", שנת תשנ"ט

כש"ת הרה"ג ר' שלמה זלמן ווייסנשטרן שליט"א

פה בני-ברק — כולל "חזון-איש"

אחר הכבוד הראוי!

מה שהעברת לי בנוגע לכמה צדדי ספיקות, הקשורים לכשרות ה"עופות" וה"ביצים" שבימינו, שהרבו לדון בהם לאחרונה; ברצוני לנצל הזדמנות זו להגיב עליהם בקצרה — עד כמה שניתן, לא לפני שנדגיש ונחזור ונדגיש; דמאחר וכבר פסקוהו למילתא להתיירא, ע"י מרנן ורבנן הפוסקים הגאונים שליט"א אשר מפיהם אנו חיים, פשיטא דאין הדברים מכוונים אלא לפלפולא בעלמא, ויהיה זה צעד נוסף בנסיון לרדת לעומקן של דברים בטעמא דמילתא.

ונחלק את פרטי הצדדים לסעיפים — בדרך של שו"ת:

—א—

שאלה:

היש"ש המובא (בסי' פ"ב) בדברי הש"ך (בסק"ח). ובודאי הוה סניף גדול להקל בכל הענין, כדעת רוב הראשונים.

וכך היא גם המשמעות הפשוטה מדברי הגר"א (שם, בסק"ג); שעיקר הפסק בזה הוא כדעת ר' משה ב"ר יוסף, וכנ"ל.

תשובה:

אכן כך היא שורת ההלכה, ב'סתמא', כ'שלא ראינו' ש'דרס'; דאז בדאית ביה ג' 'סימני-טהרה', מעיקר הדין, אין להסתפק ולחוש אולי ושמא 'ידרוס' אי פעם. ולמרות זאת; 'מסורת' אנו מצריכין, כל זה כדי

הן אמת שלהלכה למעשה נפסק דינא להחמיר כשיטת רש"י, דבכדי להתיר עוף בעינן ד' 'סימני-טהרה' — הכולל גם את הסימן ש'אינו-דורס'. למרות זאת, הלוא גם המחבר והרמ"א עצמם ס"ל כדעת רוב הראשונים, שעיקר ההלכה היא כר' משה ב"ר יוסף; דסגי בג' 'סימני-טהרה' בלבד, דאין בנמצא עוף כזה — עם גס"ט ש'ידרוס'. הרי שמעיקר הדין; בדאית ליה גס"ט, גם אם 'ידרוס' או 'יחלוק-אצבעותיו' בפועל הרי הוא עומד ב'כשרותו', וכמו שאכן כתב

תודותינו להרה"ג ירא ושלם מוה"ר פלטיאל גראס שליט"א על התאמצותו בהמצאת תשו' זו לידינו. זכות הרבים תלוי בו, יתברך ממעון הברכות בכל וזילי דמיטב.

וכל זה הוא גם לדעת כל הראשונים;
 דהא גם היש"ש שמתיר — ביש בו גס"ט
 אף בראינו ש'דרס' או 'חלק-אצבעותיו'
 בפועל, הנ"מ אם היה זה ב'מקרה'. וכן
 משמע מלשונו (בפא"ט, סי' קט"ו);
 "ונראה אע"ג דעוף נאכל במסורת, אם
 שוב אנו רואין בו שדורס או יש בו
 סימני דריסה [כאן] ושוה את
 'סימני-הדריסה' כמו ל'דריסה' עצמה גם
 לגבי זה הענין המדובר — שעד כה היה ברור
 ב'יודעין' — עפ"י 'מסורת' שאין בזה העוף
 אפילו 'סימני-דריסה', אלא ש'חוזר
 לסורו', א"כ חוזר לסורו ואיתגלי
 בהתייהו שמסורת בטעות היתה. אבל
 לפי מ"ש בראיות חזקות, היכא שיש לו
 ג' סימני טהרה ששוב אינו דורס,
 אפילו אם ראינו שדורס [ולפי המשמעות
 דלעיל, נראה; 'שדורס' לאו דוקא, דהוא
 הדין בשנתגלו בו רק 'סימני-דריסה']
 אמרינן שינוי הוא, כמו שמצינו שינוי
 בארי שלפעמים אינו דורס וכן אמרינן
 נמי בהאי עופא, כדי שלא לזותור דברי
 התלמוד ודברי הגאונים שבו"ר כשמש
 לפי דבריהם, היכא שיש לו ג' סימני
 טהרה שאינו דורס כלל וכלל, א"כ

דעוף זה טמא אין לסמוך על ג' סימנים, גם א"א בקי אין בצורת זפק אמר הוא כשאר זפק, ע"כ אין לזוז מפסק רמ"א, ואף דמסורת, כל שראינו דרס אף שכף רגלו וחרטום רחב וג' סימנים, צ"ע בזה, וראוי לאסור, כמ"ש באות הקודם. עכ"ל. הרי שגם לדעת היש"ש — שהתיר כנ"ל, עכ"פ, אם עושה כן יותר מפעם אחת או באופן 'אם מקובלים דעוף זה טמא', דאז 'אין לסמוך על ג' סימנים' גם לדעת היש"ש, דבכל כלל יש גם יוצא מן הכלל.

^{אוצר החכמה}

אדרבה ואדרבה; מסיבה זו — למרות הכל חששו הראשונים לדעת רש"י, דמחמת חומרת האיסור של 'מאכלות-אסורות' חששו גם ל'יוצא מן הכלל', שבזה כאמור לכו"ע אסור.

צא דוק בלשון הב"י (שם, בסוף ד"ה; "ומ"ש או שקולט מן האויר וכו'), מש"כ; "ולפי זה צ"ל; דלר"ח מתניתין דקתני 'ובל' שיש לו אצבע יתירה וכו', יש לו כל הסימנים קאמר, דמסתמא מחזקין ליה באינו דורס כיון שיש בו כל שלשה סימנים, וכדברי ה"ר משה ב"ר יוסף וכו' (ע"כ). הרי דבמפורש כתב כן לדעת ה"ר משה ב"ר יוסף, 'דמסתמא', דוקא אז, 'מחזקין ליה באינו דורס כיון שיש בו כל שלשה סימנים', ומשמע, דאם עכ"פ אנו רואים בפועל שזה הפרט יוצא מן הכלל, בודאי לא יועיל זה הכלל להתירו.

וכך היא גם משמעות לשון המחבר (שם, ס"ב); "ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאכלו, לפי שאנו חוששין שמא הוא דורס (ע"כ)". דלמרות זאת שמתחלת דבריו [עיי"ש] משמע דפסק כרמב"י, בכ"ז

מוכרחין אנו לומר שמקרה הוא. אבל צריך לדקדק ולעיין בו היטב אם הג' סימנים של טהרה סימנים ממש בהווייתן וכו' (ע"כ). הרי שכל זה רק באופן דאפשר לתלות 'שמקרה הוא', אבל היכא שאנו רואים שטבעו בכך, ה"ז אסור אפילו אם עושה כן רק לפרקים, וכדמשמע במפורש מלשוננו מש"כ [לגבי אופן הראשון]; בעוף שיש עליו מסורת, אך אין גס"ט בגופו]; 'אם שוב אנו רואין בו שדורס או יש בו סימני דריסה, א"כ חוזר לסורו ואיתגלי בהתייחו שמסורת בטעות היתה'. הרי דמשמע, דאיירי באופן שברור הדבר מעבר לכל ספק שעוף זה לא היה 'דורס' ולא 'חלק-אצבעותיו' מעולם, אלא ד'שוב' ראינו בו 'סימני-דריסה' ומתברר ד'חוזר לסורו', ולמרות זאת שהדבר נעשה רק ב'מקרה' הרי הוא נאסר בכך — אא"כ אית ביה גס"ט, דאז תלינן לומר 'מקרה' הוא וכדלעיל. וכך היא גם המציאות ב'טבע-הבריאה', דישנם דברים שמקבלים ביטוי מוחשי רק לפרקים, ולא ראינו אינו ראה [עיי' בש"ך הארוך; יו"ד סי' פ"ב, בד"ה; "ונראה שהרמב"ם"].

וכך גם פירש את דבריו הפמ"ג (שפ"ד; בסי' פ"ב, סק"ח), וז"ל; "עש"ך בשם יש"ש דג' סימנים בגופו, אף שראינו פעם אחת דורס לית לן בה, והש"ך סיים דאין להקל כ"כ. משמע לכאורה; דלא פליג עליה אא"כ בראינו שדרס פעם אחת, הא לאו הכי שרי בג' סימנים. ואמנם המעין ביש"ש, הולך לשיטתיה; דסובר דעיקר כשיטת רבינו משה בר' יוסף, תלתא דזר בכולהו, שיש לכל אחד חד סימן טהרה, ואין לך בעופות טמאים אחד שיהיו לו ג' סימני טהרה. ואפ"ה כתב; אם מקובלים

חשש גם ליוצא מן הכלל, דאסיר אז לכו"ע — כשימצא כשהוא 'דורס'.

וכך גם יוצא מפורש מדברי הש"ך, שכתב (שם, סק"ד); "ומדינא שרי בג' סימנים הללו אפילו אינו ידוע אם דורס אם לא (וכו'), ואפ"ה אנו נוהגים לאסור אף שאינו דורס מ"מ איכא למיחש שמא ידרוס פעם אחרת (ע"כ)". משמע בבירור; דאם אכן נמצא ש'ידרוס פעם אחרת', הרי הוא אסור 'מדינא' בכל גווני גם לאותם המתירים 'מדינא' ב'סתמא'.

ולענין ד'זוהי נמי הכונה בדברי הגר"א (בסק"ז); "אבל לשיטת הפוסקים ושיטת התוס', דכל שיי"ל ג' סימנים האחרים בידוע שאינו דורס, אין לחוש (ע"כ)". 'אין לחוש', דייקא, דעכ"פ אם הוא 'דורס' בפועל, נשתנה עליו מעשה בראשית ונאסר.

וכך היא לכאורה המשמעות מדברי ה"מגיד-משנה" (הל' "מאכלות-אסורות"; פ"א, ה"כ), וז"ל; "ודע, שנראה מן המשנה והגמרא, שכל עוף שיש לו ג' סימני טהרה אע"פ שאין ידוע אם דורס אם לאו טהור, שאין להסתפק שמא דורס הוא דודאי לא דריס. וזה דעת רובי המפרשים ז"ל, וכן העלה הרשב"א ז"ל בספרו הקצר, וזה דעת הרמב"ן". עכ"ל. ומשמע 'שאין להסתפק שמא דורס הוא' כל עוד שאין לנו כל ידיעה מפורשת על כך, אבל לא כן הוא באופן אשר המציאות טופחת על פנינו ומכחשת את זו ה'קבלה', שאז אף לדעת שאר הראשונים יש גם 'יוצא מן הכלל'.

ובאמת נוכל ללמוד כל זאת גם מפורש מדברי הראשונים גופיהו, וכדלהלן;

זו"ל התוס' בחולין (ס"א. , בד"ה; "כל שיש לו אצבע יתירה וכו'"); "ומפרש ר"ת; כיון שיש לו ג' סימנים הללו של טהרה, בידוע שאינו דורס וטהור, וא"צ לבדוק בסימן של דריס". עכ"ל" ומשמע; ד'לבדוק' אין צריך, אבל אם 'דורס' בפועל אסור.

והרשב"א בחידושיו כתב (שם, ס"ב. , באמצע ד"ה; "גירסת הגאונים וכו'"), וז"ל; "דנשר בנין אב, דכל שאין כמוהו טהור. והוא שאינו ידוע שדורס, אבל ידוע שדורס ודאי טמא, דהא 'כל הדורס טמא' כדקתני במתניתין. ואע"ג דר' חייא מבנין אב דנשר נמירי להו, הלכך, היה מן הדין שאפילו דורס טהור, כיון שאינו דומה לנשר בארבעה סימנים. י"ל שכך היתה קבלה בידן של חכמים, שאין לך בכל העופות הטהורים דורס כלל". עכ"ל. הרי דמשמע; ד'קבלה' זו אכן תקפה היא לגבי מה טהיה עד אז עוד מימי קדם, אך עכ"פ אינה מנוגדת מצד 'טבע-הבריאה' אם תשתנה, לכן בהתנגש 'קבלה' זו עם מציאות מוכחות, ממשמע שנשתנתה המציאות, ואי אפשר ל'טהר' בכה"ג מכח 'קבלה' זו, וכדפירש בריש דבריו.

עוד כתב שם (באמצע ד"ה; "פי' הרב רבי משה ברבי יוסף ז"ל"); "'גידוע שהוא טהור', כלומר; שא"א לעוף הבא בג' סימנים אלו בגופו שהוא דורס, שכך הוא מסורת בידן של חכמים וכו'". עכ"ל. הרי שגם בכאן התייחס ל'קביעה' האמורה, שמקורה רק מכח 'מסורת' שהיתה 'בידן של חכמים', ואשר בהחלט אינה נוגדת את 'טבע-הבריאה'. לכן אם מתברר ביום מן הימים, שקיימים גם מינים כאלו

ה'תשס"ז 457-458
ה'תשס"ז

שיש בהם גס"ט והם 'דורסים', אין זו סתירה כלל וכלל לאותה 'קביעה' האמורה, ובודאי שאי אפשר להתיר מינים אלו מכה 'קביעה' זו, וכך היא גם ההלכה להרמב"ם וכנזכר.

והרשב"א עצמו מסיים שם (ס"ב: , בד"ה; "ומכל מקום"); "ומכל מקום; מתוך שרבו בזה הסברות והפירושים, אין לסמוך בעוף הבא לפנינו בלא ארבעה סימני טהרה לאכלו, אלא במסורת. וכ"כ רש"י ז"ל וכו'". עכ"ל. ומזה שכתב; 'וכ"כ רש"י', משמע שהוא עצמו ס"ל כן 'מדינא'.

וכל זה דוקא לשיטת אותם הראשונים דס"ל כה"ר יוסף ב"ר משה; דבאיכא גס"ט ליכא למיחש ל'דריסה', והני 'עופות-טמאים' שהוזכרו בתורה לית בהו גס"ט. אבל יש גם כמה וכמה ראשונים דס"ל; ד"י"ט מ'העופות-הטמאים' הנזכרים בתורה יש להם ג' 'סימני-טהרה', הרי שדעתם ברורה למדי, אשר גס"ט אינם מהווים שום הוכחה על שלילת טבע ה'דריסה'.

ויעויין מש"כ הרא"ש בתשובותיו (כלל כ', סי' כ' — הביאו ב"דברי-חמודות", בפא"ט; סי' ס' (בסימני הרא"ש), ס"ק שכ"ג), פסק [כרש"י] בענין ה'סיגואנה'; ד"י"ט מ'העופות-הטמאים' הנזכרים בתורה, יש להם ג' 'סימני-טהרה'.

ועיין מש"כ לגבי זה בכנה"ג (סי' פ"ב — ב"י, ס"ק ל"ח), וז"ל; "ול"נ, דס"ל להרא"ש, דלא סמכינן על קבלת הרז"ה אלא בסתם עוף שאינו מוחזק לא לטהור ולא לטמא, התם סמכינן אקבלת הרז"ה דמסתמא מהטהור הם. אבל בעוף שאנו מוחזקים בו דטמא, לא

תועיל קבלת הרז"ה לטהרו, אלא על פי מסורת אחרים הגדולים מאותם שאמרו שהוא טמא". עכ"ל. ובפשטות משמע מדבריו, דגם לגבי קבלת הרז"ה — דעל זה סמכינן לכתחילה לדעת המחבר, זהו רק 'בסתם עוף שאינו מוחזק לא לטהור ולא לטמא'. אך אם חזינן ביה 'סימני-טומאה' בפועל, בודאי לא יועיל שום דבר בעולם לטהרו.

גם המאירי כתב בפירוש שמועה זו, וז"ל; "וקבלנו פירושה על אחד מארבעה דרכים. הראשונה לגדולי הרבנים, ואף גדולי קדמונינו הסכימו בה עם קצת גאוני ספרד. ואעפ"י שגדולי הרבנים אינם שוים מכל וכל עמהם בפ' הסוגיא, וכן שאני מוסיף בה לישיבה, מכל מקום לענין פסק זה וזה שוים. והוא, שהם סוברים על שאר עופות שכלם דורסים ויש להם שלשה סימני טהרה, ואם כן על כל פנים הם זפק ואצבע יתרה וקורקבן נקלף" [עיי"ש] אריכות גדולה מאוד בזה]. עכ"ל. ובדבריו שם הזכיר כמה וכמה פעמים; שאין אחר ה'דריסה' או אחר 'חלוקת-האצבעות' כלום, שאין הטהור דורס לעולם". עכ"ל.

וראוי להסמך בכאן מש"כ ה"מעדני-יו"ט" על הרא"ש בפרק "אלו-טריפות" (בסי' ס"ח (בסימני הרא"ש) סק"ה, באמצע ד"ה; "וכל שיש לו קשקשים כו'"); "ואני בהיותי אב"ד ור"מ בק"ק ווינא, הביא אלי החכם מוהר"ר אהרן רופא נר"ו דג נקרא בלשונם שטינק"ס מרינו"ס, ונמצא בים הספרדי. והוא סס המות, ורקחים יודעים פעולות להוציא הארס ממנו, ואז עושין מבשרו במיני רפואות. ויש

למציאות וה"ז אסור לכל הודעות ולכל הפירושים, גם אם בבריאת שמים וארץ אכן לא היה דבר זה בנמצא.

וכבר נתבאר באריכות בפוסקים, דלענין זה, השוו דין 'חולד-אצבעותיו' כדין 'דורס' ממש;

ויעיין מש"כ הרמב"ם בהל' "מאכלות-אסורות" (פ"א, ה"כ), וז"ל; "כל עוף שחולק את רגליו כשמותחין לו חוט שנים לכאן ושנים לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל באויר, הרי זה דורס וטמא". עכ"ל. וב"מגיד-משנה" שם; "וסובר רבינו, דלא פליג ת"ק דמתניתין עליה". עכ"ל.

ועיין עוד מש"כ ב"מעדני יו"ט" על הרא"ש בפא"ט (בס"ק שי"ט), וז"ל; "וכתב רמ"י ז"ל, דנ"ל, דבסימן זה דכל החולק יש לאסור אף במי שיש קבלה בידו שהוא טהור, דהא חזינן דקבלת טעות הוא בידו. ע"כ. ודב"י נכונים, דחזינן בגמרא בתרנגולתא דאגמא דהו אכלי ליה, ושוב חזיוה דדרסה ואכלה, ואסרה. ומ"מ חידש בדגרינו; שיש לסמוך על סימן זה דהחולק כו', כמו על דריסה בעצמה". עכ"ל.

וכך היא גם המשמעות מדברי המחבר (שם, בס"כ); "ואם אינו יודע, אם דורס אם לאו, אם כשמעמידים אותו על חוט חולק את רגליו שני אצבעותיו לכאן וב' אצבעותיו לכאן (וכו'), בידוע שהוא דורס". ובשלב זה הא קמירי משיטת רמב"י [וכמו שכתב בהמשך דבריו; "יש שלשה סימני טהרה וכו'", ורק בסוף הסעיף הביא את דעת רש"י; "ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאכלו. לפי שאנו חוששין שמא הוא דורס, אלא א"כ יש

לו שדרה וראשו רחב וגם יש לו קשקשים על כל גופו, ואין לו שום סנפיר, רק יש לו ארבע רגלים כרגלי בהמה או חיה. ושאלני על זה, דממ"נ, אם נחשב רגלים לסנפירים הלא דרכיה דרכי נועם, א"א לומר שהתורה מסרה לנו כלל שע"י כן נבוא לאכול סם המות (וכו'). ואשתומם על זה מאוד, ולא ידעתי להשיב. רק אמרתי; שאפשר שהוא מין מורכב, ולא הורכב קודם מ"ת. כמו הימים, שאמרו בב"ר שהקב"ה לא בראם בששת ימי בראשית, ואף זה מין הורכב אחר קבלת חז"ל; 'כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר' (ע"כ).

ומזה תראה; דשייך שינוי במעשה בראשית גם מבחינה זו, ל"טמאות" נגר קבלה מפורשת ל"טהר", זאת כאשר אנו רואים בפועל שאכן מדובר ב"יוצא מן הכלל".

והראני ידיד אחד מה שמצא כתוב מחד מקמאי, ("דמשק-אליעזר" (קאמרנא) — פי' על הנה"ק דף ע' ע"א), ה"א תרס"ו. "תרנגולא קרי כדן פלגות לילא ממש (זוה"ק ד"י ע"ב)". וז"ל; "נתן סימן שידע שאז הוא חצות לילה. 'כדי"ן', כלומר, עבור זה ברא הקב"ה התרנגול לקרות בקולו בחצות לילה, כדי שידעו בני ישראל הקדושים שצריכים אז לעמוד. אבל עתה בדור הזה שנתערבו בתרנגולים כמה מיני עופות טמאים, נשתנו קריאתם ואינם קורים בחצות כנודע". עכ"ל.

וכמו כן בנידן דידן; למרות זאת דקיי"ל שבגס"ט ליכא למיחש ל'דריסה', אם עכ"פ אנו רואים בפועל שהוא בגדר 'יוצא מן הכלל', לא נוכל להתכחש

דבר בין 'אצבעותיו', שזה מורה על 'טבע-הדריסה' שבו.

ולפי"ז, דוקא אם ה'תפיסה' נעשית בשלימות, והיינו, שתופס ה'חוט' בזה האופן שה'אצבעות' מתחברים משני הכיוונים כטבעת עגולה וסגורה סחור סחור, רק אז מיקרי 'חולק-אצבעותיו'.

תשובה:

בטרם כל, עלי להקדים ולהדגיש; שלגבי אותם ה'תרנגולים' שנמצאו כשהם 'חולקין-רגליהם', ללא כל ספק, מדובר ב'סגירה-מליאה' — עכ"פ מפעם לפעם — של כל האצבעות בהיקף מלא סביב ה'חוט' [והצילומים יעידו על כך], כך שבכל מקרה אין לזה כל קשר לענין המדובר.

אמנם בעיקרן של דברים —

לכאורה נראה בפשיטות דסברא זו נובעת קודם כל מחוסר ידיעת המציאות בשטח; דזה בודאי דבר ברור ומוסכם, שאלו העופות הנוהגים ל'תפוס' את ה'מאכל' בידם, אכן אופן 'סגירת-אצבעותיהם' בצורה יותר 'עגולה' ו'כפופה', לעומת שאר העופות שה'סגירה' בהם יותר שטוחה [בדרך אגב — כדי להמחיש יותר את הענין; בשיחה עם המומחים החוקרים נוכחתי לראות, שגם הם, מבלי שידעו את פרטי ההלכה של 'חולק-אצבעותיו', עמדו על השוני הקיים גם בין ה'עופות-הדורסים' עצמם, כאשר לחלק מהם יש את טבע 'סגירת-האצבעות' בצורה של 'תפיסה' בהיקף מלא, ולחלק מהם הסגירה יותר 'שטוחה'. ללא כל ספק; הדבר תלוי בזה התנאי, אם יש בהם את טבע 'חלוקת-האצבעות' אם לאו, שכן הרבה מ'עופות-הדורסים' אינם

להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור"] שהמחבר ס"ל כוותיה מעיקר הדין. ונמצא, דס"ל להמחבר; דגם לדעת רמב"י וסייעתיה, 'חלוקת-האצבעות' איננה 'סימן-טומאה' בפ"ע, אלא יש כאן הוראה ברורה על 'טבע-הדריסה' שבזה העוף — וכמו שפירש הרב המגיד בדעת הרמב"ם.

לכן ^{לפי"ז} ברור; דגם לענין 'חלוקת-האצבעות' הדין שזה כמו אצל ה'דריסה' עצמה, וכל שנמצא שהוא 'חולק-רגליו' באופן האסור, לא יועיל בו שום חזקה ו'מסורת' להתירו [ויעוין להלן מדברי הש"ך בזה].

עוד יש להעיר בזה; בהקדים מש"כ המאירי וז"ל; "ויש מפרשים; שר' אליעזר ב"ר צדוק על אצבע יתרה הוא רומז, דכיון שחולק את רגליו אין האצבע האחרון נקרא יתר, הואיל וסומך עליו כל כך ששאר עופות טהורים אינם סומכים אלא על שלשה הראשונים, וראשון נראה יותר". עכ"ל.

ולפי"ז כבר נשמטה סברא זו; דבגס"ט ליכא עוף ה'חולק-אצבעותיו', דהא כיון ש'חלק', גילה קלונו ברבים שאין לו גס"ט, ונאסר גם לדעת אותם הראשונים דסברי דביש לו גס"ט למיחש ל'דריסה' לא בעינן.

ובזה גרע טפי מעוף ה'דורס' סתם מבלי 'חלוקה', דעכ"פ נותרו בו ג' 'סימני-טהרה'. ודי בזה.

— ב —

שאלה:

מפי' המשניות להרמב"ם משמע; דהקשר בין 'חלוקת-האצבעות' שתיים לכאן ושתיים לכאן ל'דריסה', דהוי כמי שתופס

חולקין-אצבעותיהם' – עכ"פ ל'סגירה' זו, יקראו בלשונם 'נעילה'. אמנם למרות כל זאת, נראה דהכל תלוי לפי עובי ה'חוט' או ה'מוט'. דהא מצד אחד הלוא לא שייך במציאות, שהעוף יתלה את עצמו על 'חוט' דק מן הדק – מבלי שיסגור בעד אצבעותיו כטבעת, ולא יפול מיד ארצה. לעומת זאת, כאשר ה'חבל' או ה'מוט' קצת יותר עבה, אף יש לפעמים שלא שייך שיסגור בעד 'אצבעותיו' בהיקף מלא, דאין אורך האצבעות מגיעות להיקף ה'חוט' או ה'מוט'. הרי שגם באלו העופות שיש בהם את טבע ה'נעילה', זה תלוי הרבה בתנאים של יציבות העמידה באותו מקום ובאותה השעה, ולא בהיקף ה'סגירה'. אדרבה, ככל שה'עמידה' פחות יציבה, כן תהיה הסגירה יותר 'מקיפה', מחמת כורח המציאות לייצב את ה'עמידה'. במקביל, כשהעוף מרגיש את עצמו עומד ביציבות מספקת, אין זה מחייב כלל וכלל שיבזבז אנרגיה מיותרת בניצול טבע ה'נעילה' שבו.

ובזה אין כל חילוק בין 'מיני' ו'סוגי' העופות השונים, דכאמור, הכל לפי כוחו ויציבותו של העוף באותו מעמד.

וגם לכשתרצה לומר, שלכך נקט הרמב"ם (שם) בלשון 'שרביט-דק'; לומר, שזהו המורד ל'דקות' ה'שרביט', כאשר יש לו את היכולת 'לחלוק' עם 'סגירה-מקיפה'. זה אינו מסתבר כלל וכלל; דהא כמו כן כש'תופס' ב'בשר-החי' בשעת ה'דריסה' בפועל, האם גם אז עושה 'תפיסה' כזו עם 'סגירה-מקיפה', עד כי מנהרות מחוללות מתהוות אז מעבר לעבר ומאפשרות ל'צפורני-אצבעותיהן' להתחבר האחת עם מקבילתה כ'טבעת-עגולה', ואשר בלא זה לא יהיה זה בגדר 'דריסה', היתכן

לומר כזאת? הלוא פשיטא שגם במציאות אין הדבר כן – כאשר כל 'תפיסתו' היא רק כדי אחיזה, לפי הענין והצורך.

אלא בודאי הכונה בזה; דישנו גבול של עובי ה'חוט' או ה'חבל', שגם אם בעת עמדו עליו מתלבשות ה'אצבעות' באיזו שהיא צורה מצורות ה'חלוקה' על גבי ה'מוט', אין זה אלא מניח את כפות 'רגליו' על גבי דבר שטוח (שגם בזה: כבר פסק הב"ח דהוה 'ספק-טומאה'), ולא הוה בגדר 'תפיסה' שזה כאן העיקר. אבל זה עדיין לא מחייב, שצריך להיות בדוקא מגע בין ה'אצבעות' משני הכיוונים – דבר שלא הוזכר ממנו בשום מקום.

ועכ"פ – אני לכשעצמי, אכתי לא מצאתי אח ורע לסברא זו, לא מחז"ל ולא מהמציאות;

מדברי חז"ל – אדרבה, מפשטות דברי ראב"צ מה שאמר; 'אם חולק את רגליו', משמע לכאורה דכל 'חלוקה' במשמע. וכשם שבסיפא, כשאמר; 'שלש לכאן ואחת לכאן – טהור', לא נתכוין בזה לאיזו שהיא משמעות יותר מעצם אופן ה'חלוקה' הנזכרת, כך גם ברישא, כשאמר; 'אם חולק את רגליו שתיים לכאן ושתיים לכאן – טמא', לא נתכוין בזה אלא לעצם פעולת 'חלוקת-האצבעות' לכשצממה, מבלי להכנס לפרטים באיזה אופן תהיה הסגירה, דלעולם הוה 'חלוקה' ה'מטמאית'.

מה גם שהב"ח [הנזכר למעלה] מחמיר מאוד אפילו כש'חלק-אצבעותיו' בסתמא שלא ע"ג ה'חוט' – דהוה 'ספק-טומאה' [ועכ"פ בזה האופן יראה]; דלא יהיה זה אפילו בגדר 'ספק-טמא' אלא נוהג כן בתמידיות – וכבר ראיתי מקרה אחד כזה, שהיה ה'תרגול' 'חולק-אצבעותיו' תמיד, גם

רש"י; ש'אצבע' זו גבוהה משאר ה'אצבעות'. וכאמת אפשר, דנתכוין בזה על שתי אלו הבחינות יחדיו.

עכ"פ מדברי רש"י נלמד; שכך היא המציאות ב'טבע-הבריאה', שה'אצבע-יתירה' גבוהה משאר ה'אצבעות' [ואפשר לפי"ז; ד'עוף' שנמצא שאין ה'אצבע-יתירה' שלו גבוהה משאר האצבעות, הוה 'שינוי' מהותי ועקרוני המצריך 'מסורת', וצ"ב].

ועפ"ז נוכל להבין ביתר שאת, את דברי הגמרא (שם ס"ה.); "ר"א בר' צדוק אומר: מותחין לו חוט של משיחה, אם חולק את רגליו שתיים לכאן ושתיים לכאן – טמא, שלש לכאן ואחת לכאן – טהור". עכ"ל הגמרא. דמה שנקט ראב"צ בלשונו; 'א' לכאן', בודאי לאותה 'אצבע-יתירה' נתכוין – וכדמוכח כל זאת מ'טבע' העופות במציאות [ועיי' מש"כ להלן בשם ה'מאירי'], ואכמ"ל. והנה אנו רואים בחלק מכלל סוגי העופות השונים, דיש להם רק ג' אצבעות קידמיות בלבד; כמו 'בת-היענה' הגמדית [מאוסטרליה] הנקרא בלשונם 'אמו' [ליען הרגיל יש רק ב' אצבעות בלבד], כמו כן ה'חוברה' [עוף בגודל של תרנגול]. ולמרות זאת; 'אצבעות' אלו משמשות להם לכל צרכם מבלי כל אמצעי עזר נוספים, והכל בצורה מאוד יציבה חופשית ועצמאית, ומבלי איזה שהוא אופן מהאופנים של 'חלוקת-האצבעות'. כך שלא יפלא, דאליבא דאמת; גם התרנגול משתמש כל צרכו רק בעזרת ג' האצבעות הקידמיות בלבד, והראיה לכך היא, שהרי האצבע-יתירה תלויה ועומדת באויר, כך שגם מבחינה טכנית כמעט שאינה יכולה לבוא לכלל שימוש [ובאמת לאחר הרבה התבוננות

ב'סתמא' שלא ע"ג ה'חוט' – שהרי גם כל עוף עשוי למתוח מפעם לפעם את 'אצבעותיו' לכאן או לכאן – כמו כל 'גוף-חי', וכן אנו רואים זאת בפועל], וכ"ש הכא שעושה זאת ע"ג ה'חוט' גופיה. ואם תימצי לומר; דמה שאמר דהוה 'ספק-טומאה', הוא מכח החשש שמא לאחר מכן יעשה כזאת גם ע"ג ה'חוט' – עם סגירה בהיקף מלא. א"כ עדיפא הו"ל לחלק ע"ג ה'חוט' גופיה, באיזה אופן של 'חלוקה' הוא 'טמא', ובאיזה אופן של 'חלוקה' אין בו אפילו 'ספק-טומאה' כנ"ל.

מהמציאות בשטח – שכן ביקרתי במיוחד לשם מטרה זו אצל כמה מ'עופות-הדורסים'; ואכן שם נוכחתי לראות, שחלקם, גם בעמדם ע"ג 'מוט' דק, אם אפילו 'אצבע-אחת' [מתוך כלל ה'אצבעות' שבשתי רגליהם] תאחז היטב ב'מוט' בצורה שתייצב את ה'עמידה' כולה, אזי בהחלט הדבר אפשרי ששאר כל האצבעות תאחזנה ב'מוט' בצורה 'רפויה' – ודאי לא 'סגורה'.

אמנם מה שיש להעיר; לגבי ה'אצבע-יתירה', שרש"י כתב (חולין נ"ט. – בד"ה; "אצבע יתירה"), וז"ל; "זו אצבע הגבוה שאחורי האצבעות (ע"כ)". ובר"ן כתב (שם – בד"ה; "ואצבע יתרה"), וז"ל; "ואע"פ שברוב העופות היא, קרי לה יתרה, לפי שאינה בסדר חברותיה (ע"כ)". ויש לנו להסתפק בכוונת הר"ן, במה שכתב; 'לפי שאינה בסדר חברותיה', אם נתכוין בכך; מבחינת חלוקת ה'מיקום', ש'אצבע' זו נמצאת כאמור בזוית שונה לגמרי משאר ה'אצבעות'. או שנתכוין בזה לגבי ה'גובה' השונה משאר ה'אצבעות', וכפי שפירש

הוא; שיהיה ניכר השימוש ב'אצבע' זו, ב'תפיסה' וב'האחזות' ב'חבל'.

נבדקתי בתרגולי הפס' שלנו, וראיתי; שהם אינם מסוגלים כלל וכלל לעמוד על גבי ה'חוט', ורק לפעמים לאחר שידחקו בהם יהיה גם זה רק ב'ישיבה' על ר'חוט' ולא ב'קומה-זקופה', שאין לזה כל משמעות מבחינה הלכה זו.

ולפי הענין היה נראה לי, שהסיבה האמיתית לכך היא; שהם אינם מסוגלים כלל וכלל להפריד את הג' אצבעות הקידמיות זו מזו לכיוונים שונים, וגם כשיקרה כן לפעמים, יהיה זה בצורה מאוד מאוד מעוותת. כך שמבחינה זו, הם יותר קיצוניים – באופן כללי – גם מהתרגולים הערביים, וד"ל]

לפיכך ייראה; שגם אם ראה אדם עוף שיחולק-רגליו – כשהוא פניו למול פני העוף, אכתי לא יסיק מכך וכלום, עד שיתאמץ לראות גם את אופן ה'חילוקה' מצד אחורי העוף, אם אכן הוא מחזיק ב'חבל' גם בעזרת ה'אצבע-יתירה', וכנ"ל.

ויעויין בכנה"ג שכתב (סי' פ"ב – ב"י; סק"כ), וז"ל; "אך ראיתי לרי"ו, ששינה מדברי הגמרא: דבגמרא גרסינן; 'א' לכאן וג' לכאן טה"ר', והוא כתוב, 'שנים מכאן וא' מכא' טהור'. ואולי רי"ו בא להשמיענו, דאע"ג דאין לו אלא ג' אצבעות, שמורה היות עוף טמא כדברי המפרשים שכתב הרא"ה בס' בד"ה – דאצבע יתירה הוי מי שיש לו ד' אצבעות, מ"מ אנו חולק אצבעותיו שנים מכאן וא' מכא' טהור". עכ"ל. [והגם שדבר זה לכשנעצמו צריך ביאור ובירור, אך עכ"פ] מזה נלמד; אולי גם לגבי תרגול [וכן לגבי כל עוף שיש לו ד'

והתחקות אחר הילוכם של התרגולים, הגעתי למסקנה ברורה, שיש בהם ג' סוגים שונים: א'; ה'אצבע-יתירה' בינונית באורכה, אך גבוהה מאוד ביחס לשאר ה'אצבעות'. ב'; ה'אצבע-יתירה' באורך בינוני, אך גם בגובה די סביר ביחס לאותן ה'אצבעות' שבצד המקביל. ג' [אופן זה קיים אצל ה'מטילות-המוצלבות']; אצבע זו מאוד דקה [כמו גם שאר האצבעות], ארוכה [בצורה אלכסונית כלפי מטה], ונמוכה, דבר המאפשר גם שימוש יתר ב'אצבע' זו, בפרט בעת לחץ ותנוחה כבידה שאז יורדות ה'אצבעות' באופן טבעי כלפי מטה. לעומת זאת, בשני האופנים הראשונים; כמעט ולא מצוי שישתמשו ב'אצבע-יתירה' זו, כי אם בעת תנוחת לחץ כשגופם גם נוטה לצד האחורי – כאשר גופם נוטה לצד הקידמי, אדרבה, כל אחיזתם היא רק על אותן ג' אצבעות בלבד] לפיכך אמרו חז"ל; 'שנים לכאן ושנים לכאן טמא', דאז משתמש הוא גם ב'אצבע-יתירה', שדבר זה מורה על טבע ה'נעילה' וה'תפיסה' שבו, שלא כדרך שאר עופות הטהורים.

ונמצא לפי"ז; דכאשר התרגול חולק בין ג' אצבעותיו הקידמיות – שנים לכאן וא' לכאן, בעוד ה'אצבע-יתירה' תלויה ועומדת כאויר מאחור ללא שום 'אחיזה' כל שהיא ב'חוט', בזה ליכא שום פסול. מכיון שגם פעולה זו איננה אלא תוצאה של המאמץ לבסס וליצב את ה'האחזות', בתנאי עמידה מסוג זה – על גבי 'חבל-דק'.

אך גם בזה, לא נדרש שה'אצבע-יתירה' תסגור בעד ה'חוט' בהיקף מלא, אדרבה, לא פעם מחמת קטנות אורכה גם לא ניתן לעשות זאת במציאות. אלא התנאי בזה

'חולק-אצבעותיו' ? וכן דוקא כאשר עושה כן בקביעות ?

לא כן כאשר ה'חלוקה' [כמו אצל ה'מוצלבות'] איננה יותר מאשר הבדלה בעלמא בין שתי 'אצבעות' מהצד הקידמי ובין שתי 'אצבעות' מהצד האחורי, כאשר כזה האופן 'אצבע' זו — מהג' 'אצבעות' הקידמיות — הנבדלת לאחר נתמכת ב'מוט' מצד גבה וכיפופה לצד החיצוני-האחורי, אפשר זה לא מיקרי 'חלוקה' האוסרת ?

תשובה:

הנה כבר נתברר בבירור גמור ; כי אצל 'עופות-הדורסים' קיים מגוון רחב מאוד של אופן 'חלוקת-האצבעות' — אם בכלל, ולא עתה להאריך בהם.

אך את זאת נוכל לומר בבירור גמור — לאחר שבדקנו ועמדנו על זה הענין מקרוב, כי מגוון זה קיים הן אצל קבוצת ה'דורסי-וס' והן אצל קבוצת ה'דורסי-לילה', שאצל כל אחת מאלו הקבוצות קיים מגוון רחב, החל מ'חלוקה' כעין ה'תוכי' הנ"ל, או 'חלוקה' לצדדין בזוית של 90 מעלות, ועד לשלילת 'חלוקה' זו לחלוטין או לחצאין [וכל זה למרות שברור כי אצל ה'דורסי-לילה' הדבר מצוי יותר, ובד"כ גם בצורה יותר חותכת] או עוד כל מיני אופנים אחרים נוספים.

ומה שמתברר, שאצל כולם [לבד מעוף ה'תוכי' שאינו 'דורס' כלל וכלל, ואף אינו מאוכלי בשר אלא 'קטניות' בלבד] קיים צד הוה, שדרכם — אצל האחד זה מתבטא יותר ואצל האחד זה מתבטא פחות — ל'חולק-אצבעותיהם' גם באופן של 'שלוש

אצבעות]; דעכ"פ אם 'חלוקת-האצבעות' היא רק בין הג' אצבעות הקידמיות — שה'אצבע-יתירה' תלויה ועומדת באויר ללא שימוש, אין בכך כלום.

והגם שהמאירי כשהביא את פירוש הרמב"ם בזה [מה שפירש; בפירוש המשניות. הנ"ל], כתבו בזה"ל; "ומה שאמר ר' אליעזר בר' צדוק אמת, וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או על שרביט דק ונתן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר, עד שיהיה השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהם". עכ"ל. הרי שלא נחת לדייק כיצד ובאיזה אופן תהיה ה'חלוקה', אלא בעיקר נקט; שיהיו קצתם לכאן וקצתם לכאן. למרות זאת נראה; דבזה האופן שחולק רק בין ג' האצבעות הקידמיות, גם המאירי יודה דלאו כלום הוה, דבעינן עכ"פ שכל ה'אצבעות' יהיו בפעולה כנ"ל.

ולפי"ז נצטרך לפרש גם בדברי הב"ח הנזכרים; דגם כש'חלק-אצבעותיו' ב'סתמא', בעינן עכ"פ שה'אצבע-יתירה' תהיה גם היא בפעולה, ואז הוה 'ספק-טומאה'.

— ג —

שאלה:

מאחר שאנו רואים אצל עוף ה'תוכי', שהוא 'חולק-אצבעותיו' באופן קבוע ובדוקא כאשר שתי ה'אצבעות' האחוריות למול השתים ה'קידמיות' — והיינו; שה'אצבעות' מקבילות בקימורן ובכיפופן לצד פנים האחת למול זולתה כמין שתי קרניים נכפפות, אפשר דדוקא בכה"ג מיקרי

לכאן ואחת לכאן' [וכש"נ למעלה], ונשארים לעמוד בכה"ג ע"ג ה'מוט' זמן רב.

ויעויין בתשובות חת"ס שכתב (יו"ד — ח"ב, סימן ע"ד, בד"ה; "והנה נשיטת רש"י וכו'"), וז"ל; "וצ"ל לפירש"י, הנשר הוא הגדול שבדורסים ודורס אפי' בלא אצבע יתירה הלז, והטהורים אע"פ שיש להם כלי משחית אינם דורסים, אבל לא יכחיש המציאות שאצבע יתירה הלז הוא עיקר כלי מלחמת הדורסים, וכמו שהעיד הר"ן ז"ל". עכ"ל. הרי שאם אצל ה'טהורים' למרות 'שיש להם כלי משחית אינם דורסים', הרי שכל שכן אצל ה'דורסים' עצמם, גם אם אינם משתמשים בתמידיות ב'כלי משחית', הרי שעכ"פ טבעם זה קיים ויכולים להשתמש בו בכל עת מצוא.

וכשם שאצל ה'טהור' בהכשלו להעמד 'שתים לכאן ושתים לכאן' ישנו צד לומר 'מקרה' הוא וכו"ל, יותר מכך נאמר אצל ה'טמא' כשיעמד לפעמים 'שלוש לכאן ואחת לכאן' שלא יטהר בכך, שהרי אנו רואים שדרך כל ה'דורסים' בכך — בזמן שאין להם ענין מיוחד באופן 'חלוקה' זו.

והנה במתניתין אמרו (חולין נ"ט). "ר' אלעזר בר' צדוק אומר; כל עוף החולק את רגליו טמא". הוסיפו על כך בגמרא (שם, ס"ה). "ר"א בר' צדוק אומר: מותחין לו חוט של משיחה, אם חולק את רגליו שתיים לכאן ושתים לכאן — טמא, שלש לכאן ואחת לכאן — טהור". עכ"ל הגמרא.

ומאחר שאנו יודעים שקיים מגוון כה רחב של אופן 'חלוקת האצבעות' — שתיים לכאן ושתים לכאן, מי יתקע לכפינו לאיזה אופן מאלו האופנים נתכוונו חז"ל, ומדוע

לא נאמר שכוונתם באמת היזה על כל אותם האופנים שנתבאר, וכפי שזאכן משמע מפשיטות לשונם; 'שתים לכאן ושתים לכאן טמא', דמשמע, דבכל אופן של 'שתים לכאן ושתים לכאן' הרי זה 'טמא'.

בפרט שמבלתי זאת לא יובן כלל, לשם מה נצרכו בגמרא לתוספת זו; 'שלוש לכאן ואחת לכאן טהור', אם באופן של 'שתים לכאן וכו' גופא יש לחלק בין אופן האסור ובין האופן המותר.

לכן בניד"ד, שדבר ברור הוא שעכ"פ אין כאן את המציאות של 'שלוש לכאן ואחת לכאן' [ואפילו אם לפנמיים ימצא שיעמדו גם באופן של 'שלוש לכאן ואחת לכאן', הלוא כבר נתבאר למעלה, שאף ה'דורסים-החולקים' נעמדים הם גם בזה האופן], כמדומה, שעל כל פנים בכל מה שנוגע לאותם העופות גופייהו, ה'איסור' קרוב יותר מן ה'היתר'.

וכבר מתחלה כאשר עוררנו את השאלה לפני פוסקי הדור, הערנו על כך בכתב ובע"פ; שבהחלט המדובר הוא ב'חלוקה' עם שינויים, ובחינה זו במהותה היוותה למעשה את הגרעין המרכזי שבשאלה; והאם בשביל כך שקיימים שינויים בתופעה זו אפשר להתיר את הדבר מכל וכל, בעוד שבפועל אנו רואים, שקיימת כאן התכונה של 'שתים לכאן ושתים לכאן' — כאשר 'שלוש לכאן ואחת לכאן' בודאי שאין כאן.

כל זאת בעוד אנו יודעים בבירור בדבר ההכלאות השונות הנעשות בידי אדם — דבר יום ביומו, אשר כל זה מעורר להיות רבות לפשר מקור אלו התופעות המוזרות, שנתברר מעבר לכל ספק, שאין קיימות גם אצל שאר מיני ה'יתרנגולים' המשונים המצויים בארצנו הקדושה, לרבות, גם לא

חד פעמי, הרי שבאופן שעושה כן לפרקים, ובפרט אם כמה מאותו המין עושין כן לפרקים, או אז גילה קלוננו ד'טבעו' בכך, לכן הוה 'סימן-טומאה' ממש ולא 'שינוי' בעלמא — וכפי שהזכרנו למעלה הדבר מוסכם בזה לכל הדעות.

— ה —

שאלה:

הלוא דבר תימה הוא; לאסור מין שלם בשביל כמה עופות בודדים שנתגלו בהם 'סימני-טומאה', דיתכן שנשתנו בטבעם. מה גם, דאפשר דכל דין 'חובת-מסורת' הוא רק במין חדש, ולא במין שנוהגים לאוכלו. זה רבות בשנים.

עוד נטען; שמין כזה שכבר כמה דורות מבלבלים את 'טבעיו' על ידי הכלאות גנטיות, אי אפשר להביא ממנו שום ראיה, גם אם קיימות אצלו תופעות שונות ומשונות. ובפרט אותן התרנגולות המצויות בתוך סוללות — אפילו איך לעמוד הן שכחו.

תשובה:

גם אם דבר תימה הוא; הלוא כה הם דברי הש"ך (בסי' פ"ב סק"ו) אשר הביא בשם הלבוש והיש"ש, שגם מין שנאכל במסורת שנים רבות, אם נתגלו בו 'סימני-טומאה', הרי זה מפריך את ה'מסורת' מהמין כולו.

והמעין שם בדברי הלבוש, יראה; דאיירי גם במין שיש בו גס"ט. ומשמע התם; דכל זה אפילו אם אלו ה'סימני-טומאה' לא נתגלו רק במיעוט מהם, נעיי"ש ב'חגורת-שמואל' על ה'לבוש',

אצל אחיותיהן שמאותו ה'זן' עצמו אשר מקורן מקוי ייצור אחרים שפיתחו 'חברות הטיפוח' השונות.

— ד —

שאלה:

אוצר החכמה

מי יימר שה'חולק-אצבעותיו' ב'מקרה', מה שנתבאר בש"ך ובשפ"ד (בסי' פ"ב) בסמ"ח דאין להקל בזה, הוי 'סימן-טומאה' ממש. דאפשר הוה רק 'שינוי' להצריך בו 'מסורת', והוה נמי סניף להקל בכמה אופנים בפרט כשמדובר ב'מיעוט'.

תשובה:

הנה הש"ך כתב (שם, שם) בזה"ל: "ומהרש"ל שם פסק; 'דלעולם מהני ג' סימנים לחוד דאז ידוע שאינו דורס, וא"צ לחזור שוב אחר שום סי' אפילו האידנא, רק שידקדקו היטב בהג' סימנים, דהיינו, שיהיה לו זפק כצורת שאר זפקים ולא יהא משונה בתוארו, אבל אין לדקדק בקטנותו דמ"מ זפק הוי. ואז, אפי' ראינו שדורס אינו כלום, דאמרינן שינוי הוא'. עכ"ד. ולפע"ד, אין להקל כ"כ". עכ"ל.

ונראה לכאורה דממה שכתב; 'ולפע"ד אין להקל כ"כ', מזה יש ללמוד; דהש"ך בעצמו גם הוא לא ס"ל להחמיר בזה עד כדי להחליטו כ'טמא' ממש, אלא שראוי להמנע מאכילתו אודות ה'שינוי' שנתגלה בו, ד'שינוי' מצריך 'מסורת' כל זאת, על אף שהיש"ש עצמו מיקל גם בזה, דלמרות שנתגלה בו 'שינוי' ליכא למיחש, באשר יש בו גס"ט.

אמנם לפי מש"כ למעלה; דגם לדעת היש"ש. הנ"מ דוקא כשהיה זה 'מקרה'

דס"ל; דאפילו אחד מבני המין שנמצא **חולק-אצבעותיו**, פוסל בזה את המין כולו].

גם מהיש"ש משמע כנ"ל, וכמו שכבר ביארנו מזה למעלה בריש דברינו (בס"א, בד"ה "וכל זה", וכן בס"ג, בד"ה "אמנם").

כך שגם אם זה דבר תמוה, אכתי זו אינה הסיבה האמיתית להיתר.

אמנם מה שיש כן לחלק בזה; בהיות הדבר **כבר ידוע**, שכל אלו ה'תרנגולות' שנתעוררה בהם שאלת 'חלוקת-האצבעות' הם מ'קו-יצור' מסויים שהפיקה אחת מ'חברות-הטיפוח' [שכן בכל תקופה, הם מפיקים 'זן' חדש מאותו 'זן' גופא הקיים אצלם, לאחר שהשביחוהו מבחינה גנטית] הידועות, ואיכא למימר **"כל דפריש מרובא פריש"** [יעוין מש"כ בזה המחבר בסימן פ"ו, סעיף ב']. והגם דהוה 'קבוע', הרי שעל כל פנים לגבי הביצים הנקנות מחברות השיווק הגדולות, ניתן לומר שלאחר שנתערבו עם שאר ביצים דעלמא, בודאי הוה קיל טפי.

אך שונה הדבר לגבי אלו הביצים הנקנות מהמשקים הפרטיים, שכל עוד שלא נבדקו כראוי אפשר דיש להם דין של 'קבוע'.

ולגבי הטענה השניה דהוי מין מכולכל; אדרבה ואדרבה, אם הדבר ברור שזה הכלכול נעשה בידי אדם בכונה תחילה, זוהי רק ריעותא וסיבה מספקת לחקור היטב, איך קרה כזאת שתרגול רגיל 'יחלוק-אצבעותיו' [להוציא; שאר עופות טהורים, שכבר נזכר בפוסקים דיתכן כזאת, וכנ"ל] מה שלא מצינו כן בכל הדורות, ובודאי שזו לא הסיבה להקל במקום דאיכא ריעותא גמורה.

מה עוד שגם מצד הדין של 'חולק-אצבעותיו', לא נתבאר בשום מקום לחלק בגורם מן הגורמים לזה והטבע, כך שהרוצה לתלות ולהסביר את מקור זו התופעה הנזכרת — שנתגלתה בימינו — בסיבה זו או אחרת שאינה ממין 'טבע-הדריסה', עליו להביא ראיה.

[בדרך אגב; מה שנטען ע"י אחד המומחים — שכלל לא ידע מתופעה מסוג זה של 'חלוקת-אצבעות' וכו' — שלדנתו תופעה זו של 'חלוקת-אצבעות' היא תוצאה מוירוס של 'דלקת-פרקים', הופרכה מכל וכל; א'; בדיוק באותם הימים שנאמרו הדברים, יצא לאור חוברת מאחד המכונים הידועים בארץ, שם דובר גם על התופעה של 'דלקת-פרקים' בעופות. ושם נכרוב; שאחד הסימפטומים שחייבים להופיע בוזקרה כזה — נפיחות בין פרקי האצבעות והרגל, דבר שכמובן לא היה ולא נברא במקרי הנזכרים. ב'; גם סברתית, קשה מאוד לקבל ואת כדבר מוסכם המניח את הדעת, שאכן זוהי הסיבה המקשרת בין המקרים]

- 1 -

שאלה:

בנוגע ל"הנדסה-גנטית"; נניח שבשוק כבר מסתובבים 'זני-עופות' עם גנים של בע"ח טמאים [שה'פיתוס' בימינו מקורו מגנים זרים על כך מודים המומחים, והלוא המה בכתובים מפורשים. אך באיזה 'גנים' מדובר, על כך יש חסימה הרמטית והדוקה — מטעמי סודיות-מקצועית], ומה בכך? וכי מה זה שונה מ'מנת-דס' — אשר מקורה מבע"ח 'טמא', שהוזקה לעוף 'טהור'.

תשובה:

האמת היא; שנושא זה לכשעצמו, מהווה למעשה ענין מיוחד שראוי להאריך ולהרחיב בו באופן נפרד, כאשר רבים הם מאוד הפרטים המעשיים והפרקטיים הכרוכים בכך, וכל נקודה יכולה לשנות כאן הרבה במובן ההלכתי. לכן בהזדמנות זו שלקצר אני צריך, אשתדל לכה"פ לתמצת במידת האפשר, מהנראה לי בזה בס"ד הלכה למעשה.

הנ"ל

*

הנ"ל

הנה באופן כללי כאשר ה'הנדסה-הגנטית' נעשית דרך בידוד והחלפת ה'גנים' שב'זרע', ייראה דתלוי אז באיזה 'גנים' מדובר;

ואת זאת נקדים לומר; כי אלמלא ה'גנים' אין שום 'גורם' נוסף שנוכל להתייחס אליו בדין זוז"ג, לכן עלינו להתייחס רק ל'גורמים' האמיתיים, שהם כאמור ה'גנים' השונים ולא זולתם. וד"ל.

ומאחר וחלק מה'גנים' — לענינו"ד — הם למעשה איברים כפונטצייאל [ומבחינה זו, לכאורה זה לא משנה, אם לאחר מכן ה'גן' עצמו מתחלק ומתהווה ל'אבר', או שהוא מייצר ומפריש — דרך גרעין ה'יתא' — חומר המתהווה ל'אבר', שהרי אחרי ככלות הכל זוהי דרך ברייתו], זו עובדה קיימת; שכאשר יבודדו ויוציאו את אותם ה'גנים' השייכים ל'אבר' זה או אחר, תימשך התפתחות היווצרות הוולד, מבלי אותם ה'איברים' — אשר יחסרו לו. לפיכך כאשר יחליפום ב'גנים' של מין אחר, הרי דפשיטא שלא מדובר ב'השכחה-בעלמא', או ב'נתינת-כח' ו'שבח' ב'אבר' זה או אחר שיוכל להתפתח בצורה יותר רצויה. אלא

מדובר בהחלפה עם 'אבר' כפונטצייאל של מין אחר, שבמקרים מסויימים, יכול הוא גם להיות ממין שאינו טהור.

[שהרי כיום אין כבר שום ויכוח — לאחר בירור הענין בצורה מקיפה, על ידי פוסקי הלכה שונים — על היכולת והאפשרות לעשות זאת בצורה מאוד חופשית, ללא שום קושי בדבר. והכל בעזרת המיכשור הטכנולוגי, אשר התפתח בימינו מעבר לכל דמיון.]

כך שכל השאלה כאן היא; אם יש להם בזה אינטרס כזה או אחר, או לאו. אבל דבר זה גלוי וידוע בבירור גמור, שאם הם ירצו בכך, הם יכולים לעשות זאת בצורה חופשית ומיידית, גם מבלי שמישהו ידע על כך.

די להזכיר בזה מה שאמר לאחרונה אחד מגדולי המדענים בארץ, בישיבה עם רבנים — לגבי הכלאות גנטיות ב'תרנגולים' עם 'פסיונים' ו'טווסים'; "הדבר בהחלט נעשה, וזה עובד יפה מאוד (ע"כ)" — כעיקרון; 'פסיון' הוא מין טהור אך ללא מסורת (עיין ש"ס; ב"ק נ"ה), ו'טווס' יש בו שני מינים האחד טמא והאחד טהור (עיין שפ"ד; פ"ב, סק"ח)]

הרי שכזה האופן; נראה שמדובר ב'גורם' אמיתי, בפרט כשמדובר ב'איברים' שהנשמה תלויה בהם [כמו גודל הלב וקצב זרימת הדם, שהמומחים משקיעים בזה מאמצים רבים — כפי שהם עצמם מעידים על כך בכתובים — מסיבות שאכמ"ל בהן], ולכך הרי ממש חששא דאורייתא של זוז"ג.

ולמרות זאת; שכל זה נעשה בצורה מיכנית, מכל מקום, מכיון שהתוצאה היא אותה תוצאה דעלמא, יש לנו לדון מי הגורם של זו התוצאה, וזה גם מה שחשוב

מבחינת דין זוז"ג [ועיין ש"ס חולין קכ"ז].
ברש"י שם בד"ה "ומגדלין"; אודות הערוד
וכו', וכידוע הערוד הוא מין בפ"ע. וד"ל
ולכן הוה חששא דאורייתא.

גם מה שה'גן אינו בר ממשות, מחמת
זעירותו; לא נראה דזה משנה לגבי הדין
של זוז"ג, דהא גם כשה'גנים כולם יחדיו
מצורפים כ'טבעם' אין התא ניכר ונראה
לעין, ובכ"ז מיחשב ל'גורם' כי טבעו בכך
ואכמ"ל.

אוצר החכמה זאת ועוד אחרת; לגבי אותם 'גנים' של
'השמנה' שהופקו מה'עכברים' והופרו עם
'זרע' התרנגול בעזרת 'מבחנה', במטרה
שיהיה לגורם 'זירוז-גדילה' ו'השמנת-יתר'
[לפי תכניתם; אמור עוף זה להגיע תוך 30
יום, למשקל של 2.200 ק"ג – והגם שלא
הוכח ש'מחקר' זה – בצורתו ה'מלאה' או
ב'חלקית' ממנו – הגיע עד לכדי שיווק
בפועל, אך בזה הרי הם מודים; שהמומחים
מעודדים בהרצאות ליישם תכנית זו בפועל,
ושזו היתה תכנית קרובה לחלוטין אצל חלק
מ'חברות-הטיפול', אלא שהם לא ידעו
שהדבר [אסור]; לעניו"ד, למרות שלא
מדובר ב'גורם' מכריע שמבעלדיו לא היתה
ת'קומה' ל'נולד', הרי שכל שזה בא בדרך
'הפריה-טבעית', הרי זה בכלל זוז"ג. דה'גן'
של ה'פיטום' גם הוא חלק מ'גורמי' יצירת
הוולד באופן טבעי, הן מצד התרבות פרט
ה'מין' מטבעו, ובפרט מצד מה שמגדלין
אותו – בשביל מטרה אחת ויחידה לשם
אכילת בשרו [ולא בשביל קיום 'מין'
מסויים]. ולפיכך נראה דהוה נמי חששא
דאורייתא.

אמנם אפילו אם תרצה לומר; שהיות
שגם מבעלדי זה ה'גן' יהיה הגוף נוצר
ב'קומה-שלימה', לפיכך לא הוי בכלל

זוז"ג, וליכא בזה חששא דאורייתא. הלוא
עכ"פ מכלל דין; 'נתפטמה כל ימיה
בדברים האסורים' [המבואר בס"י ס' סעי'
א' (עיי"ש); ש"ך סק"ה, ובשפ"ד שם], ובס"י
פ"א ס"ז (עיי"ש); בט"ז סק"ח – דמשמע
דחולק על הש"ך הנ"ל] בודאי לא נפקא.

והגם דיש המסתפקין ומקילים שם בזה
לגבי 'איסורי-אכילה', דאפשר דכל זה אמור
רק לגבי 'איסורי-הנאה'. הא ובר נתבאר
התם (עיי"ש בס"י ס', בשפ"ד סק"ה); דטעם
ההיתר בזה הוא משום שהאוכל נשרף
במעיים בעת העיכול [סברא זו לכשעצמה
צריכה ביאור; דהא כל המאכלות אסורות,
השפעתם מגיעה רק לאחר ה'עיכול' שכבר
'נשרף' אז ה'מאכל', ומהו אם כן מה שאמרו
חז"ל (יומא ל"ט). "תנא דבי רבי ישמעאל:
עבירה מטמטמת לבו של אדם, שאמר (ויקרא
י"א) 'ולא תטמאו בהם ונטמאתם בס', אל
תקרי, 'ונטמאתם', אלא 'ונטמטם' – וכל זה
כידוע גם אם בא לו הדבר ונשגה שלא
בדרך איסור. וצ"ע], ואם כן הכא שמדובר
ב'גורם' אשר הוא חי וקיים ופועל באופן
טבעי, לכו"ע יהא אסור עכ"פ מצד זוז"ג
גורם דרבנן [עיי"ש בש"ך בס"י ס';
דה'פיטום' גם הוא, איסורו מצד זוז"ג].

וגם אם תימצי לומר דליכא בזה שום
איסורא, אפילו מדרבנן; הא עכ"פ בודאי
'מטמטם הלב', וכמו שאנו רואים מפסק
הרמ"א, לגבי אשה שאכלה מאכלות אסורות
(עיי"ש בס"י פ"א); דאפילו אם הדבר נעשה
בהיתר – כגון שהיתה חולה (עיי"ש ט"ז,
ס"ק י"ב), שלא תניק את כנה מאותו
'חלב' שנוצר מזה ה'מאכל', כי יוליד לו
טבע רע ויזיק לו בזקנותו. והא התם בודאי
'נשרף' האוכל לפני יצירת ה'דם' – עוד
בטרם שנעקר ונעשה 'חלב' [גם אם נאמר;

דשלא כמו ב'בשר' שרק 'נתפס' באיסור, כאן ה'חלב' נוצר כולו מה'דם' שנולד באיסור], ובכל זאת פסקה למילתא, שלמרות שאין בכך שום חשש איסור, אין לה להניק את בנה מזה ה'חלב' כי הוא מטמטם את הלב.

[בדרך אגב; את כל אלו הסברות הנ"ל — בנידון זה, הצעתי כבר לפני כמה מגדולי פוסקי הדור שליט"א, והסכימו על כך בפה מלא]

ובאמת הייתי מנסה להרחיק לכת, לדון גם באופן אשר מקור ה'גנים' הוא מ'תא' שהופק מ'חתיכת-בשר' או מ'טיפת-דם', דאפשר דאינו שונה מבחינה זו. דאי נימא דאי"ז 'דרך-תולדה', ולפיכך היות שאין דרכו בכך אינו בבחינת זוז"ג כמי שנשתלו בו 'איברים-זרים'. הרי שנצטרך לדון בזה להלכה מזוית שונה לחלוטין, וכדלהלן;

נניח — לדוגמא; שלאור העליה התלולה במקרי 'טריפות-הריאות' בעופות בשנים האחרונות, החליטו המומחים לפתור

אחת ולתמיד את זו הבעיה, על ידי החלפה — ב'הנדסה-גנטית' של מערכת הנשימה כולה שאצל ה'תרנגולים' — הכוללת את ה'ריאות' עם 'קנה-הנשימה' [שהוא גם ה'קנה' מ'סימני-השחיטה'], עם מערכת הנשימה של 'עופות-המים' — אפילו 'טהורים' שהם כידוע חסינים [בדרך כלל] מפני 'הצטננות' ו'מחלות-הריאה'. והיה; אם במקרה המדובר מקור ה'גנים' שלא ב'אורח-ארעא', הרי דיתכן מאוד דאפשר דלית ביה [וכן 'בצאצאים' לדורותיהם] תורת שחיטה כלל וכלל [כל זה כמובן, לפי מה שנתבאר; ש'גורמים' מעין אלו, אינם רק 'כח-השבחה' בעלמא — דהא מבלעדיהם יחסרו ל'נולד' את אותם ה'איברים' השייכים לאלו ה'גורמים'], דהא חלק 'קנה-השחיטה' שבוולד הנוצר הוי כנולד ע"י 'שם' [יעוין הדין בזה; 'פתחי-תשובה' — יו"ד, סימן ס"ב סק"ב], מאחר ואינו יציר נברא על ידי 'גורמי' אב ואם² [השוה — דין 'בן-פקועה', המבואר ביו"ד; סי' י"ג, ס"ד] ב'דרך-טבעית'.

1. וז"ל שם [בד"ה; "בבהמה"]; "בשל"ה דף ש"ג כתב; דכהמה שנבראת ע"י ספר יצירה — כמו דמצינו בגמרא דברא עגלא תילתא בכל ערב שבת, מותר לאכלו בעודו חי. וזה היה מעשה השבטים, שהביא יוסף דבתם רעה אל אביהם שאכלו אמ"ה, כי יוסף סבר שהיא בהמה גמורה. ע"ש. ונראה; דמ"מ אסור לאכלו בלא שחיטה מדרבנן משום מראית עין, כדלעיל סי' י"ג גבי בן פקועה בן ט' חי שהפריס ע"ג קרקע, ונוהג בזה כל הדינים הנאמרים שם. ולפי מ"ש שם בשם הפרשת דרכים; דשחיטה הוא דלא בעי אבל נחירה בעי, ואי לא אסור, משום 'לא תאכלו על הדם'. ע"ש. ממילא דגם בזה הדין כן. ולפ"ז קשה להבין דברי בעל של"ה הנ"ל, במ"ש; 'וזה היה מעשה השבטים'. עכ"ל.

2. אף זו שאלה בפ"ע — באופן כללי; אודות התגלית המיוחדת לגבי "שיכפול-גנטי" בטכנולוגיה מתקדמת, אשר מהותו, פיתוח תא מתאי הגוף במעבדה — ב'הנדסה-גנטית' עד לכדי קומה שלימה המתפקדת כגוף חי לכל דבר וענין, מבלי אב ואם.

תופעה זו צברה תאוצה רבה בשנתיים האחרונות, ומרעשה עולם ומלואו אשר גילה בה ענין מיוחד, באשר לאפשרות הפתוחה, ל'שכפל' בדרך זו פר נבחר שאושר להשתמש בו בצורה מלאכותית [תהליך אישור זה מחייב קודם בדיקות יסודיות במשך זמן רב — 33 — שנים], כאשר במקביל לתהליך הטבעי — המחייב את השתנות הגנים מדור לדור מכורח המציאות כפי שטבע הבורא ית"ש בכריאה כולה, הרי שכזה האופן, הפר ה'משועתק' נוצר ממש כדמותו כצלמו של הפר המקורי עם אותם ה'גנים' המשובחים. וכבר ידוע כי בימינו מפיקים יכול להיות לכך השלכות ישירות למדינות שלימות, גם שנים לאחר

אלא בודאי שכח זה גם כשהוא כדרכו
היה מיצוי ושיקוף כח זה בהתגלמותו —
אשר בעצם קיים בכל תא מתאי הגוף,
ואינו מהווה כי אם דרך טבעית לחיבור
הגורמים וכו'. ולפיכך; בכל דרך ואופן
שיופקו אלו ה'גורמים' השונים יהיה
^{אוצר החכמה} ה'מקור' אשר יהיה, ^{אוצר החכמה} הוי ממש
'גורמי-תולדה' לכל דבר וענין [לבר מאיסור
'כלאים' דליכא איסור דאורייתא בכה"ג,
אלא כשזרכו בכך. אך לגבי הדין של זוז"ג,
שונה הדבר, כאשר צריכים אנו לשאול את
עצמינו — ירק זה מהיכן הוא חי? ובודאי יש
כאן 'גורם' שאליו בלבד מתייחסים
ה'תולדות' — ^{אוצר החכמה} ללא כל קשר אם נעשה כאן
איסור אם לאו].

— וצריך עיון בכל זה.

[אלא שיש להעיר בכל זה, שעד שאנו באים לדון בכל פרטי הדין של 'תרנגול' ^(2,94567 תרומה) ש'הופרה' עם 'גנים-טמאים'; שלא נופתה, אם ביום מן הימים יודע לנו שהעופות שמכרו לנו לשם עשיית הכפרות בערב יום הכיפורים, היו לא אחרים מאשר 'טווסים' עם 'גנים' של 'תרנגולים' — כמה שהדבר נראה 'הומוריסטי', הרי שבמציאות הטכנולוגית הנוכחית הדבר בהחלט יכול לקרות, השאלה היא רק אם יהיה למישהו את האינטרס לכך, וה"ן]

על כל פנים לפי כל המדובר זה עתה

יוצא, שאין לנו בזה אלא שתי דרכים — מבלי שיהיה ביניהן איזה שהוא קו אמצעי; או שנאמר אשר 'הנרסה-גנטית' אין בה כל משמעות של 'גורם-תולדה', אי אז נפטור בזה את הבעיה הקשה של זוז"ג, אך בו בזמן יצוצו בעיות קשות יותר — כאשר נבוא לדון במהות אותם ה'איברים' שלא באו מכח 'תולדה' רגילה וכנ"ל או שנאמר כי 'הנרסה-גנטית' מכלל 'גורם' לא יצאה, וממילא יש לנו לדון בזה משום זוז"ג.

ואני טרם אכלה ברצוני להדגיש שוב
ושוב; כי בכל הנוגע להקמת
‘מערכת-פיקוח’ עם מומחים על חברות
‘טיפוח-העופות’ השונות, תהא ההחלטה
אשר תהא — הרי שיש לקחת גם בחשבון
עם כל כובד המשקל, שמדובר ללא כל ספק
בהזדמנות האחרונה שניתנת לני לפקח על
זה. ואמינא כל זאת ביודעין ולאחר בירור
מקיף; דאם לא עכשיו, הרי שלאחר תקופה
אם נתעורר שוב ושוב בדחישות הענין,
סביר להניח — לאור התקדמות הטכנולוגיה
המסחררת, שאז כבר לא נוכל להיות בעלי
בתים, כי כבר לא יהיה על מה לפקח
ולהשגיח, ודי למבין.

יערה עלינו ה' רוח טהור ממרום,
ויצילנו מכל 'מכשול' ו'טעות', עדי שנזכה
לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

שחיטתו של הפר [ואכמ"ל] כתוצאה מהסכמי סחר-מכר של ייצוא וייבוא בין המדינות השונות — קיצרתי מאד כי אכמ"ל.

במצב כזה ללא כל צל של ספק כי מתקדמים אנו בקצב מסחרר לקראת שאלה חמורה נזוטר; כאשר אין איש שם על לב, כי לא ירחק היום אשר במדינה שלימה מקור הפרות כולן יהיו מפר אחד בודד שנוצר כתוצאה מ"שיכפול-גנטי", דיתכן מאוד דלא שייכי ביה 'תורת-שתיטה' כלל וכלל דהוי ככהמה שנולדה ע"י 'שם' וכנזכר למעלה, בעוד האם היא מבהמות דעלמא.

ובזה האופן, אפשר דכל הצאצאים, דינם כמו של אלו הצאצאים שנוצרו מ'בן-פקועה' כר' (יור סי י"ג), דאין להם תקנה עולמית להיותם ניתרים בשחיטה.

אפשר להוסיף ולפלפל בזה עם הרבה ראיות וסברות מזויות שונות לכאן ולכאן, אך כל זה הערתי בקצרה ממש, כי אכמ"ל.